

Latvijas meža nozares stratēģiskie mērķi, to realizācijas iespējas īstermiņā un ilgtermiņā piemērojoties jaunajai ģeopolitiskajai un klimata situācijai

Izmaiņas koksnes tirgos pēc kara sākuma Ukrainā ir ievērojami palielinājušas visa veida apaļkoksnes pieprasījumu Latvijā, kas savukārt ir izveidojis deficītu mežizstrādes un apaļkoksnes pārvadājumu pakalpojumu pieejamībā.

Latvijas Kokapstrādes uzņēmēju un eksportētāju asociācijas izpilddirektors Artūrs Bukonts norāda uz problēmu, kura ietekmēs kokrūpniekus un līdz ar to arī ražošanas apjomus un eksporta ienākumus.

Piegāžu jautājums

“Valsts mežu apsaimniekotājs a/s “Latvijas valsts meži” (LVM) nespēj izpildīt apaļkoksnes piegāžu saistības pretēji publiski izskanējušajām bažām par dramatisku mežizstrādes apjomu pieaugumu ciršanas caurmēra grozījumu dēļ, no vienas puses, un cerībām par tirgū pieejamā apjoma pieaugumu koksnei, kas tiktu izmantota enerģētikā, no otras puses. A/s “Latvijas valsts meži” brīdina klientus par nespēju izpildīt 3. ceturkšņa plānotās piegādes, atsevišķiem uzņēmumiem ziņojot, ka laikus netiks piegādāta pat puse no to izsolēs nopirktā apjoma,” norāda A. Bukonts. Turklāt, kā liecinot publiski pieejamā informācija, a/s “Latvijas valsts meži” negaidīti un kardināli samazinājusi ražotājiem iegādei pieejamo apaļkoksnes apjomu arī šī gada noslēdzošajā ceturksnī – piemēram, ja 3. ceturksnī bērza kamīnmalka tika piedāvāta 67 000 m³ apjomā, tad 4. ceturksnī tirgū ir izlikti tikai 14 500 m³. Savukārt LVM Mežsaimniecības direktors Andris Balodis uzsver, ka LVM līdz šim ir atbildīgi pildījuši, pilda un turpinās pildīt visas uzņemtās līgumsaistības, lai nodrošinātu koksnes produktu piegādi kokapstrādes un siltuma ražošanas uzņēmumiem Latvijā. “Ņemot vērā būtiskās izmaiņas koksnes tirgos pēc Ukrainas kara sākuma, ir ievērojami palielinājies visa veida apaļkoksnes pieprasījums Latvijā, kas savukārt ir

izveidojis deficītu mežizstrādes un apaļkoksnes pārvadājumu pakalpojumu pieejamībā,” tā A. Balodis. Viņš uzsver, ka šādu strauju pakalpojumu pieprasījuma pieaugumu Latvijas pakalpojumu sniedzēji nevar apmierināt tik īsā laikā, jo tirgū nav pieejama papildu mežizstrādes un koksnes transporta tehnika un vēl jo vēl vairāk – pieredzējuši meža mašīnu operatori un kokvedēju šoferi. “Radusies situācija ietekmē gan privāto mežu īpašniekus, gan arī LVM kā valsts mežu apsaimniekotāju. LVM jau no pavasara ir aktīvi piedāvājuši Latvijas mežizstrādes pakalpojumu sniedzējiem slēgt jaunus pakalpojumu līgumus, taču piedāvājums nav bijis pietiekams. Tā rezultātā atsevišķu noslēgto piegādes līgumu izpildei ir nepieciešams vairāk laika, tomēr LVM nav bažu, ka visu līgumu ietvaros nolīgtie koksnes apjomi klientiem tiks piegādāti,” tā A. Balodis.

Prognozēta problēma

A. Bukonts atzīst, ka nozarē tiek spriests par potenciālajiem iemesliem, un viens no galvenajiem noteikti ir LVM nespēja piesaistīt mežizstrādes pakalpojumu sniedzējus. “Jau februāra sākumā, pirms pilna mēroga kara Ukrainā, mežizstrādātāji brīdināja LVM, ka izmaksu kāpums apdraud viņu iespējas pildīt noslēgtos pakalpojumu līgumus. Ja jau tobrīd dīzeļdegvielas cenas, tehnikas vienību remonta un apkopes, jaunu tehnikas vienību iegādes izmaksas un darbinieku atalgojuma pieaugums mežizstrādes pašizmaksu paaugstināja par 25-30%, tad, sākoties karam, situācija kļuva vairākkārt sliktāka – degvielas cenas turpat dubultojās, bet kopējo inflāciju mēra nu jau divciparu skaitļos. LVM šos brīdinājuma signālus nesadzirdēja un palika pie tā, ka miera laikam izstrādātā pakalpojumu cenu indeksācijas sistēma kaut kad noķers gan degvielas cenu kāpumu, gan inflāciju kopumā,” tā A. Bukonts. Viņaprāt, tā bija kļūda, kuras dēļ mežizstrādes pakalpojumu sniedzēji izvēlējās vairāk pievērsties darbībai privātajā sektorā, kurš acīmredzot ātri reaģēja uz situāciju un piedāvāja adekvātus nosacījumus. Šī kļūda tagad maksās dārgi ne tikai pašiem LVM, bet valstij kopumā. “Ņemot vērā, ka mazo un vidējo kokapstrādes uzņēmumu vidū LVM

piegādes veido līdz pat 70% no to iepirktā izejmateriālu apjoma, izmaiņas izejmateriāla piegāžu plānos kokapstrādes uzņēmumiem liegs izpildīt tās saistības, kuras viņi jau ir uzņēmušies pret saviem klientiem – koksnes produktu pircējiem, kur nu vēl plānot ražošanu turpmākajos mēnešos. Papildu tam droši var teikt, ka mazais apaļkoksnes apjoms, kas būs pieejams tirgū un par kuru cīnīsies ļoti daudzi uzņēmumi, mākslīgi uzdzīs debesīs jau tā augstās apaļkoksnes sortimentu cenas, kas (nemaz nerunājot par elektroenerģijas cenām, kas mūsu gadījumā bieži ir augstākās Eiropā) tālāk liek uzdot jautājumus par mūsu ražotāju konkurētspēju eksporta tirgos un pastāvēšanu kopumā, jo globālajos tirgos daudzu koksnes produktu cenas krīt,” skaidro A. Bukonts.

Risinājumu gaida visi

“Aicinām LVM padomi, valdi un nozares politisko vadību meklēt kaut nokavētu, bet tomēr izeju no šīs situācijas,” tā A. Bukonts. Viņš atgādina, ka meža nozares mazie un vidējie uzņēmumi ir ļoti nozīmīgs darba devējs Latvijas reģionos un ienākumi cilvēkiem, kas tajos strādā, šoziem būs ļoti nepieciešami. “LVM arī pašlaik ir izsludinājuši vairākus jaunus mežizstrādes un koksnes transporta pakalpojumu iepirkumus, taču interese no uzņēmumu puses joprojām ir zema, tāpēc aicinām mežizstrādes uzņēmumus un to interešu organizācijas strauji veikt investīcijas gan cilvēkresursu – meža mašīnu operatoru un kokvedēju šoferu – attīstībā, gan tehnikas parka paplašināšanā,” tā A. Balodis.

Kāds tad varētu būt 2023. gads Latvijas kokrūpniekiem?

Gads ir tikko sācies, un prognozēt pašreizējos apstākļos visu gadu no manas puses būtu ļoti riskanti. Ir skaidrs, ka koksnes produktu tirgū notiek pārmaiņas un ražotājiem tām būs jāspēj piemēroties. Koksnes produktu cenas jau ir sarukušas, bet nav pamata cerēt, ka tās atgriezīsies tajā līmenī, kāds bija pirms dažiem gadiem, jo īpaši, ja to ražošanas izmaksas ir pieaugušas. Ir cerības, ka koksnes produktu tirgus atdzīvosies šī gada pavasarī, jo noliktavu krājumi tirgotājiem būs izsīkuši. Vienlaikus vismaz 2023. gada pirmie mēneši būs salīdzinoši sarežģīti un grūti laiks

ražotājiem, jo izmaksas joprojām būs salīdzinoši augstas, bet gatavās produkcijas cenas jau ir sarukušas, un šķiet, ka būs situācijas, kad ražotājiem, lai neapturētu ražošanu, nāksies izmantot arī kādu daļu no 2021. un arī 2022. gadā nopelnītās naudas. Tāda nu ir tā skarbā realitāte – vienā brīdī izdevās labi nopelnīt, bet nākamajā jau to virspeļņu nākas atlikt atpakaļ, jo, it īpaši Latvijas mērogos lielajiem un arī vidējiem uzņēmumiem apturot ražošanu uz vairākām nedēļām vai pat mēnešiem, ir ļoti problemātiski to atsākt. Jā, atšķirībā no Norvēģijas, Somijas un Zviedrijas Latvijā neviena nozares ražotne nav pilnībā slēgta. Tiesa, mēs esam mazinājuši izlaides, un mazāki uzņēmumi uz laiku darbību ir apturējuši.

Vai šo situāciju ietekmē Krievijas un Baltkrievijas koksnes produktu izņemšana no Eiropas?

Rēķinot abu minēto valstu koksnes produktu pakļaušanu sankcijām un to īpatsvaru pret kopējo Eiropas koksnes produktu patēriņu, būtībā jāsecina, ka ietekme ir, bet tā nav ļoti milzīga, jo pieprasījums ir sarucis, bet noliktavas – pilnas. Protams, šajā jautājumā būtu vairāk nepieciešama detalizācija. Vēl jo vairāk, ja Eiropā ir parādījušies koksnes produkti no vairākām valstīm, kurās ir salīdzinoši maz mežu un arī par kokapstrādi var runāt salīdzinoši nosacīti, un tāpēc ir aizdomas par sankciju apiešanu. Pavisam citāda aina paveras, raugoties uz Latvijā strādājošajiem koksnes produktu ražotājiem, kuri savu izstrādājumu ražošanai patērēja Baltkrievijā un Krievijā ražotos industriālos koksnes produktus. Būtiskākā ietekmes pozīcija ir skujkoku zāģmateriāli, kuri no Baltkrievijas 2021. gadā importēti 750,4 tūkst. m³ apmērā, bet 2020. gadā – 613,1 tūkst. m³, savukārt no Krievijas 2021. gadā ievesti 352,4 tūkst. m³, bet 2020. gadā – 228,4 tūkst. m³. Kopumā abas valstis no kopējā skujkoku zāģmateriālu 1,49 milj. m³ importa ir devušas vairāk nekā 1 milj. m³ jeb nedaudz vairāk par 72%. Saplāksnis no Krievijas 2021. gadā importēts 57,9 tūkst. m³ apmērā (teju 53% no kopējā šī produkta importa apjoma), kas gan ir mazāk nekā 2020. gadā, kad tā apmērs bija vēl lielāks – 65,1 tūkst. m³. Pārorientēties nebija viegli, jo pastāvēja būtiskas cenu līmeņa atšķirības

starp Latvijā un Krievijā vai Baltkrievijā ražotajiem koksnes materiāliem, kā ietekmē vairākiem nozares spēlētājiem bija eksistenciālas dabas jautājumi, jo nācās būtiski palielināt gala produktu cenas. Koka būvkonstrukciju, kā arī mēbeļu ražotājiem nebija viegli īstenot šīs pārmaiņas, vēl jo vairāk, ja tajā brīdī bija liels pieprasījums no zāģmateriālu un plātņu materiālu pircējiem Eiropā un lieku noliktavās esošu ar pircēju līgumiem nesegtu koksnes izstrādājumu vienkārši nebija. Pašlaik šis jautājums ir daļēji atrisinājies, bet tā ietekmē daudziem koksnes izstrādājumiem ir cita – daudz augstāka – realizācijas cena.

Bet no Krievijas un Baltkrievijas Latvija importēja pietiekami daudz enerģētiskās koksnes!

Tā bija. Vienlaikus jāņem vērā, ka ne jau visu importa apjomu patērēja Latvijā. Daļa dedzināmās šķeldas un kokskaidu granulu patiešām tika patērēta mūsu valstī, bet daļa būtībā bija reeksports – importēja Latvija un pēc tam to tālāk nogādāja uz citām Eiropas valstīm. Līdz ar Krievijas un Baltkrievijas dedzināmās koksnes plūsmas apsūkumu, kā arī bažām par dabasgāzes pieejamību un cenām enerģētiskajai koksnei – šķeldai, malkai, briketēm un granulām – 2022. gadā būtiski pieauga cenas ne tikai Latvijā, bet visā Eiropā. Lai arī Latvijā cilvēki sūdzējās par augstajām kokskaidu granulu cenām – ap 600 eiro/t, tomēr tā bija ievērojami zemāka nekā Centrāleiropā, kur dažās valstīs tās maksimālā cena pārsniedza 850 eiro/t. Pašlaik ažiotaža, kāda tika novērota pērnā gada vasarā un rudenī, ir norimusi, arī koksnes kurināmā cenas jau ir sarukušas, tomēr līdz tādām līmenim, kāds bija pirms vairākiem gadiem, tas nav nonācis. Kurš gan varēja iedomāties, ka malkas cena sasniegs 80-90 eiro/m³, ja pirms tam par normālu cenu tika uzskatīta 20-25 eiro/m³? Un vai pašlaik var sacīt, ka cena 50-60 eiro/m³ ir zema vai tieši pretēji – augsta? Energoneatkarība un energodrošība nozīmē, ka Latvijā dedzināmās šķeldas patēriņš no 6 miljoniem berkubikmetru gadā pieaugs līdz apmēram 8 miljoniem berkubikmetru. Savā ziņā tā ir un būs iespēja mežu īpašniekiem iegūt naudu, pārdodot mazvērtīgo koksni. Vienlaikus cenu kritums visiem

koksnes sortimentiem nozīmēs, ka kaut kāda daļa mežu īpašnieku, jo īpaši privātmežu īpašnieki, samazinās savus mežu ciršanas apjomus. Tas nozīmē, ka mazāki pieejamās koksnes apjomi veidos spiedienu uz koksnes cenām. Vienlaikus tas arī nozīmēs, ka lielākajai mežu apsaimniekotājai a/s "Latvijas valsts meži" nevajadzētu būt problēmām ar mežsaimniecisko darbu kapacitāti un līdz ar to arī izpildi, kas bija ļoti būtiska problēma 2022. gadā, kad mežizstrādes pakalpojumu sniedzēji centās strādāt pie privātajiem mežu īpašniekiem, kas maksāja augstāku cenu, nekā bija noteikts a/s "Latvijas valsts meži" noslēgtajos līgumos. Šādā situācijā pakalpojumu sniedzējiem vajadzētu atgriezties strādāt a/s "Latvijas valsts meži".